

EXPOZIȚIA: „ROMÂNIA ÎN ANII RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ (1877-1878)”

Ionel ZĂNESCU

Răscoala cu caracter social și național, izbucnită în Bosnia și Hertegovina în vara anului 1875, s-a extins cu repeziciune în Balcani, creând complicații internaționale și aducând Europa în pragul războiului. Problema orientală revenea din nou în atenția marilor puteri și vechile animozități și rivalități dintre statele europene reîncepeau să se manifeste. Examinarea situației existente la acea dată în Europa, precum și relevarea intereselor marilor puteri în Balcani arătau că în lupta de afirmare ca națiuni de sine stătătoare, popoarele balcanice au avut de luptat nu numai împotriva Imperiului otoman, dar și a puterilor care aveau interese în menținerea acestui stat sau aspirau la împărțirea lui.

Imperiul otoman, care ani de-a rândul fusese folosit de către puterile apusene și centrale ca o barieră împotriva expansiunii rusești în sud-estul Europei și spre strâmtori, era în declin economic, financiar și politic.

Rusia, dimpotrivă, era în plină ascensiune, exercitând o presiune crescândă asupra Porții. Mișcarea cunoscută sub numele de „panslavism”, ce a luat naștere în Imperiul rus, s-a răspândit și în rândul popoarelor din sud-estul Europei. Unul din exponenții acestei mișcări, contele Ignatiev, a fost trimis la Constantinopol, în calitate de ambasador al guvernului de la St. Petersburg. Timp de 13 ani, el a luptat pentru a restabili și consolida influența rusă asupra Porții, erijându-se în protector al popoarelor creștine din Imperiul otoman.

În România, atenția oamenilor politici era concentrată în direcția obținerii independenței de stat. Deși în principiu toți erau de acord că obiectivul esențial al politicii externe era independența, oportunitatea și modalitatea obținerii acestui mare ideal național erau diferite.

Reamintim că, în fapt, România exista ca o entitate distinctă, bucurându-se de o deplină autonomie internă, dependența ei față de Imperiul otoman fiind destul de limitată.

În vreme ce radicalii, în opoziție, militau pentru o politică îndrăzneată, văzând în mișcările din sud-estul Europei și în neînțelegerile dintre marile puteri prilejuri pentru obținerea neatârării statale a României, conservatorii, aflați la putere, se pronunțau pentru negocieri diplomatice și atragerea marilor puteri la cauza română.

Dintre toate statele, România se găsea în poziția cea mai critică. Atitudinea adoptată la începutul conflictului de către guvernul conservator de la București al lui Lascăr Catargiu era aceea a respectării unei stricte neutralități, deși în nota adresată de Vasile Boierescu, ministru de externe, lui Iancu Ghica, agentul României la Constantinopol, se preciza că în țară exista „o simpatie pentru aceste națiuni” și „cele mai strânse legături” cu ele. Însă, în aceleași instrucțiuni, se arată în continuare că necesitatea „rezervei desăvârșite a guvernului român era dictată de interesele țării” care cereau să se ducă „o politică națională separată și independentă”.

Evenimentele din Balcani au silit guvernul român să-și intensifice activitatea diplomatică și să intre în contact direct cu personalitățile politice de care depindea în parte viitorul României. În țară și mai ales în capitală persista ideea, de la începutul crizei balcanice, că prin intervenția în chestiunea orientală, România va impune imperiilor vecine respectarea neutralității sale. Dar neutralitatea n-a fost asigurată de nici o putere garantă iar cele limitrofe erau și mai puțin interesante în apărarea ei.

În cadrul acțiunii diplomației românești, prin care se revendica, în fapt, independența politică a țării, la 16/28 iunie

1876, Mihail Kogălniceanu, în calitate de ministru de Externe, trimitea în numele guvernului un amplu memoriu către guvernele puterilor garante și către Poartă, cuprinzând șapte revendicări esențiale, între care: recunoașterea individualității statului român și a numelui de România, admiterea reprezentanților ei în corpul diplomatic, inviolabilitatea teritoriului ei, fixarea graniței între România și Imperiul otoman la gurile Dunării ș.a.

Cursul evenimentelor la începutul anului 1877 se îndrepta spre o rezolvare pe calea armelor a crizei politico-militare din Peninsula Balcanică. Eșecul conferințelor de la Istanbul din decembrie 1876 – ianuarie 1877 și mai ales de la Londra din martie 1877 făcuse iminentă declanșarea războiului între imperiile rus și otoman.

În aceste condiții, diplomația română a urmărit să evite desfășurarea conflictului militar pe teritoriul României și, în același timp, să asigure independența și integritatea teritorială a statului român. În acest sens, s-au purtat tratative cu Rusia, pentru stabilirea cadrului juridic al trecerii trupelor țariste prin România, într-un conflict cu Poarta, precum și condițiile unei eventuale cooperări militare româno-ruse împotriva Imperiului otoman.

La 4/16 aprilie 1877, împuternicit de guvernul român, ministrul de Externe Mihail Kogălniceanu a semnat, alături de reprezentantul țarului, baronul Dmitri Fiodorovici Stuart, agent diplomatic și consul general al Rusiei la București, textul convenției româno-ruse. Convenția specială, încheiată conform articolului III, conținea pe larg, în 26 de articole, obligațiile ce reveneau celor două părți semnatare pe timpul deplasării trupelor ruse pe teritoriul României.

Perspectiva izbucnirii inevitabile a războiului ruso-otoman, necesitatea apărării țării contra agresiunilor otomane repetate în lungul Dunării, ca și iminența pătrunderii trupelor țariste pe teritoriul statului român pentru a se îndrepta spre Balcani au determinat guvernul român să decidă mobilizarea generală a armatei. Decretul de mobilizare a fost promulgat la 6/18 aprilie 1877; întreaga operație fusese minuțios pregătită anticipat de ministerele

de Război și al Afacerilor Interne și executată apoi cu concursul comandamentelor diviziilor teritoriale și al organelor administrațiilor județene și locale.

Mobilizarea forțelor permanente, teritoriale și a milițiilor s-a desfășurat în ordine, operativ, încheindu-se la 25 aprilie/4 mai, în aproximativ 20 de zile, ceea ce în condițiile de atunci a reprezentat o adevărată performanță.

În total, efectivul armatei române mobilizate în primăvara anului 1877 s-a ridicat la aproximativ 125.000 de oameni. Dintre aceștia, armata de campanie număra 58.700 de militari, cu peste 1600 de cadre de comandă, 12.300 cai și 190 piese de artilerie (tunuri); la aceste efective se adăugau cele ale batalioanelor de miliții, care numărau 31.000 de oameni, contingentul anului 1877 – de aproximativ 14.000 combatanți – în curs de pregătire și care urmau a completa efectivele unităților trupelor permanente.

Războiul din 1877-1878 – sub aspectul forțelor mobilizate și introduse în operații, duratei, intensității, spațiului și modului de desfășurare a acțiunilor militare, dar mai ales prin urmările sale – a constituit unul din cele mai mari conflicte de coaliție ale celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

Armata română, purtătoare a unor vechi tradiții și virtuți ostășești, dovedite exemplar în numeroase războaie de apărare a existenței multimilenare a poporului nostru, a entității și neatârării ei statale, a demonstrat în întreaga campanie a războiului din 1877-1878, deplina concordanță dintre obiectivul politico-strategic al intrării țării în război – dobândirea independenței depline de stat – și forțele și mijloacele destinate a-l consfinți pe câmpul de luptă.

De la declararea războiului de către Rusia și de la intrarea trupelor ruse pe teritoriul României, evenimentele se succedau cu o rezeciune surprinzătoare, după cum remarca ziarul „Pressa”, și toate spiritele erau neliniștite atât asupra prezentului, cât și al viitorului.

Turcia nu numai că a protestat împotriva convenției, dar a trecut și la acte de ostilitate. Sunt pe rând bombardate

localitățile Brăila, Reni, Calafat, Bechet și Otlenița, iar trupe de bașibuzuci fac incursiuni în amonte pe Jiu.

Bombardarea porturilor românești de la Dunăre de către artilleria turcă și riposta românilor au însufletit opinia publică bucureșteană care a cerut „cu glas tare ca România să declare război Turciei”, după cum afirma C. Bacalbașa în lucrarea sa „Bucureștii de altădată”. Bucureștii erau în plină efervescentă. Evenimentele din ultimele luni arătasera că România nu avea altă alegere pentru a pune capăt vechilor legături cu Poarta decât calea armelor.

În aceste condiții, la 9/21 mai 1877 chestiunea independenței a fost din nou pusă înaintea Corpurilor Legiuitoare. Camera a votat cu unanimitate, 79 voturi pentru și două abțineri, actul oficial de independență. Hotărârea din această zi a Parlamentului român, rezultat al voinței naționale, a pus marile puteri europene în fața faptului împlinit. Reacția acestora a cunoscut o scară largă de nuanțe, care au mers de la rezervă la ostilitate, ca în cazul Marii Britanii și a Imperiului otoman.

Se încheia o primă etapă a luptei pentru cucerirea suveranității depline a statului român; actul săvârșit trebuia consfințit, întărit și apărat pe câmpul de bătălie.

A urmat faza operației de acoperire a frontierelor țării, după trecerea trupelor ruse spre frontul din Balcani și a avut loc în două etape: prima, între 11/23 aprilie și sfârșitul primei decade a lunii mai, când dispozitivul armatei române s-a restrâns pe traiectul Dunării de la Cetate la Călărași, zona fortificată de la Barboși fiind preluată de trupele ruse; a doua, de la sfârșitul primei decade a lunii mai până la încheierea războiului, când acoperirea frontierei de sud s-a efectuat de către forțele române între Turnu Severin și Flămânda, restul fluviului, în aval de Islaz, fiind asigurat de trupele rusești.

Diplomația țaristă, condusă de prințul Gorceakov, continua însă să se opună oricărei colaborări active pe plan militar. Odată stabilit cu întreaga sa suită la București, ca urmare a strămutării cartierului general al țarului la Turnu Măgurele, după reușita trecere a Dunării

de către trupele ruse, bătrânul cancelar a încercat să influențeze cercurile politice din capitala României.

Evoluția nefavorabilă a operațiunilor desfășurate în luna iulie 1877 în sudul Dunării tindea să schimbe radical soarta campaniei antiotomane, existând riscul pierderii inițiativei strategice de către trupele ruse în spațiul balcanic.

Solicitat să se alăture efortului anti-otoman, guvernul român, la cererea expresă a Înaltului comandament rus, a acceptat intrarea armatei țării în campanie doar în urma perfectării înțelegerilor intervenite la nivel politico-statal.

Trecerea armatei române de la executarea acoperirii strategice a frontierei Dunării la îndeplinirea altor operații în sudul fluviului s-a realizat, astfel, pe toată durata războiului de independență, în strictă conformitate cu deciziile și sub directa conducere națională exercitată de către Comandamentul suprem român.

După eșecurile înregistrate la Plevna în zilele de 8/20 și 9/21 iulie, țarul Alexandru al II-lea și marele duce Nicolae, și-au dat seama că evoluția ulterioară a războiului ruso-turc depindea, în cea mai mare măsură, de sprijinul militar ce urma să-l primească din partea României.

Trecerea Dunării de către primele unități române la 16/28 iulie 1877 s-a făcut într-un mod solemn. Pe tot parcursul traversării Dunării a răsunat imnul național, iar la debarcarea pe malul drept, militarii români au fost întâmpinați de generalul rus A. D. Stolîpin, însoțit de statul major, cu o gardă de onoare, cu muzică și drapelul unui regiment rus.

După a doua bătălie de la Plevna (18/30 iulie), când trupele țariste au suferit o nouă și grea înfrângere, au fost trecute la sud de fluviu și celelalte unități ale Diviziei 4 infanterie române. Totodată, la nord de Dunăre a început regrouparea diviziilor 3 infanterie și de rezervă. Grosul armatei române și-a concentrat și organizat dispozitivul de luptă în jurul Plevnei care, prin poziția sa strategică deosebită, constituia un nod al comunicațiilor între Rusciuk-Șiștov-Nicopol-Lovcea-Târnovo-Sofia-Vidin și Rahova.

Principele Carol, comandantul Armatei de vest, împreună cu șeful său de stat-major și cu alți ofițeri, după o temeinică analiză a inamicului, a terenului, a potențialului de ofensivă al trupelor române și ruse, a elaborat, la 25 august/6 septembrie, planul de operații al Armatei de vest. S-a hotărât ca după o puternică și îndelungată pregătire de artilerie atacul general al forțelor aliate să fie executat simultan pe trei direcții: dinspre nord-est și est, din spațiul dintre Verbița și Grivița spre Plevna, cu Armata de operații română, comandată de generalul Alexandru Cernat; dinspre sud-est, din spațiul dintre șoseaua Bulgăreni-Grivița și pâraul Tucenița, cu forțele ruse comandate de generalul N.P.Krüdner; dinspre sud, pe direcția Brestoveț-Plevna, detașamentul generalului A. K. Imeretinski.

Privită în plan mai larg, la nivel strategic, în ansamblul operațiunilor de pe teatrul de acțiuni militare din Balcani, adoptarea acestei soluții s-a dovedit a fi o măsură justă.

La 27 august/8 septembrie, a început atacul pentru a se cuceri redanul dinaintea redutei Grivița; trupele otomane, dându-și seama că orice rezistență este zadarnică au început să se retragă în grabă spre „reduta mare” de la „Grivița nr. 1”. Acțiunea, care a avut ca rezultat cucerirea redanului din fața redutei Grivița nr. 1, a fost plină de dramatice episoade de eroism. Cucerirea redutei a atras admirația nu numai a aliaților ruși, ci și a numeroșilor corespondenți de presă străini. Corespondentul ziarului elvețian „Bund” relatează entuziasmat: „Niciodată n-aș fi crezut să văd atâta bravură la o trupă care până atunci n-a cunoscut focul [...]. Armata română merită a fi pusă lângă orice altă armată a Europei și oricine poate fi mândru de soldații și ofițerii ei care au dat probe atât de strălucite de vitejie”.

În ziua de 30 august/11 septembrie a avut loc atacul nu asupra redutei „Grivița nr. 1”, ci asupra unei redute denumită „Grivița nr. 2”, despre existența căreia nu se știa. Dorobanții nu s-au oprit; îmbărbătați de ofițeri, s-au avântat peste vale, denumită de atunci „Valea plângerii” sau „Valea sângelui”. Au căzut atunci numeroși soldați și ofițeri printre care:

maiorul George Șonțu, căpitanul Leon Cracalia, sublocotenentul Chivu Stănescu, căpitanul Nicolae Valter Mărăcineanu și sergentul Alexandru Ghenoiu, toți din Divizia 3 infanterie.

În cele din urmă, reduta „Grivița nr. 1” a fost cucerită, iar pe parapetul ei cel mai înalt flutura tricolorul românesc. Luptele din 27-31 august/8-12 septembrie 1877 au demonstrat, fără putință de tăgadă, eroismul ostașilor români, hotărârea lor fermă de a obține victoria, nepretuind nici un efort, nici un sacrificiu.

Rezistența dărză întâmpinată de forțele aliate în cea de-a treia bătălie pentru Plevna a arătat soliditatea sistemului defensiv organizat de Osman pașa, faptul că suportul său – complexul de fortificații – realizat de otomani era greu de cucerit printr-un atac frontal. În atare condiții, consiliul de război românorus, din 2/14 septembrie, a hotărât încercuirea completă a Plevnei și Rahovei.

Luptele pentru cucerirea cetății Rahova au început în dimineața de 7/19 noiembrie 1877 și au fost o victorie exclusivă a armatei române. Prin căderea Rahovei s-a accentuat izolarea grupării otomane încercuite la Plevna.

Ajungând la capătul resurselor, Osman pașa – comandantul Plevnei – a cerut, la 19 noiembrie/1 decembrie, comandamentului armatelor de împresurare să i se permită ieșirea spre Sofia sau Vidin, lăsând la Plevna toate armele și munițiile. I s-a răspuns că nu i se poate admite decât capitularea fără condiții.

În zilele următoare, Osman pașa a căutat să-și pregătească minuțios mijloacele pentru a executa cu succes atacul de străpungere a blocadei. Această mișcare de ieșire s-a petrecut în ziua de 27 noiembrie/9 decembrie, cu care ocazie s-a declanșat una din cele mai înverșunate și sângeroase bătălii cunoscute în istoria modernă.

A doua zi, un parlamentar otoman a adus știrea că Osman pașa – care, rănit, se afla într-o casă din apropiere – cere să vorbească comandantului trupelor învingătoare. Colonelul M. Ch. Cerchez, comandantul Diviziei 2, va fi cel care v-a primi oferta de predare a lui Osman pașa, cu care ocazie, cel din urmă i-a spus:

„Capitulez cu armata mea, predându-mă în mâinile junei și bravei armate române”. Osman pașa a fost îngrijit la un spital din București și a locuit timp de trei zile la „Grand Hotel Brofft”; apoi a fost transportat în Rusia la Harkov, unde a rămas până în martie 1878, când a fost eliberat din prizonierat.

Circa 45.000 de prizonieri otomani, cu toate armele lor, au fost luați, o dată cu Plevna, de către forțele aliate româno-ruse. În afară de aceasta, în luptele de la 28 noiembrie/10 decembrie otomanii au pierdut peste 5.000 de morți și răniți. Pierderile suferite de trupele româno-ruse, în aceeași zi, s-au ridicat la circa 2000 de morți și răniți.

În prima lună a anului 1878, ostilitățile au continuat pe toate câmpurile de luptă. Rând pe rând sunt cucerite punctele fortificate de la Smârdan, Vidin, Belgradeik, Nicopole și Lom Palanca. După căderea Adrianopolului și amenințarea vădită a strămtorilor și a Constantinopolului, Turcia cere negocieri de pace.

Armata română și-a făcut intrarea triumfală în București, capitala României independente, în ziua de 8 octombrie 1878 (st. v.). Primirea s-a făcut cu 21 salve de tun, la paradă participând circa 50.000 de bucureșteni.

De o parte și de alta a Arcului de Triumf, special construit, s-au ridicat tribune. În cele din dreapta, privind spre centrul orașului, au luat loc autoritățile centrale, corpul diplomatic, membrii Academiei, militari străini. Printre invitați se găsea și poetul Vasile Alecsandri. În tribunele din partea stângă s-au așezat reprezentanții județelor, ai presei și mari mutilați din timpul războiului.

De-a lungul șoselei Kiseleff și ai Căii Victoriei, mulțimea a primit armata cu urale și flori, cu lacrimi de bucurie. Defilarea propriu-zisă a avut loc în Piața Teatrului Național, iar Primăria a oferit trupe ce defilase (20.000 soldați și ofițeri) o masă pe câmpul de la Filaret.

Asemenea altor istorice înfăptuiri, independența României a fost opera întregului popor român, din partea liberă a României și, deopotrivă, din provinciile românești aflate încă sub autoritatea

imperiilor limitrofe. Poporul a suportat toate greutățile, materiale și morale ale războiului, el a înțeles să facă sacrificii grele, gesturi care au dat măsura înaltului patriotism și a puteri sale de a dovedi mândria de a fi român. Valoarea donațiilor în bani și natură provenite din contribuțiile înregistrate a fost estimată la cifra de 18-20.000.000 lei, ceea ce reprezenta mai mult de două treimi din bugetul Ministerului de Război al României pe exercițiul 1877. Efortul statului pentru susținerea războiului de independență își are și o semnificativă expresie cifrică – aproape 500.000.000 lei aur – care, raportată la numărul populației și la gradul de dezvoltare economică a țării din acea perioadă, subliniază o dată în plus marea solicitare a momentului istoric din 1877-1878.

Expoziția temporară „România în anii Războiului de independență (1877-1878)”, organizată de Muzeul Municipiului București, și-a propus să elogieze acest moment istoric prin folosirea patrimoniului muzeal de care dispune în acest sens.

Pot fi admirate în expoziție numeroase piese muzeistice aparținând unor colecții: pictură, artă decorativă, costume, mobilier, arme albe și de foc, hărți și planuri, sculptură, litografii, grafică, fotografii, plachete, medalii și alte numeroase accesorii.

Multe din aceste valori patrimoniale au aparținut unor personalități politice și culturale: Carol I, I. C. Brătianu, Vasile Alecsandri, C. A. Rosetti, principesa Elisabeta, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Kretzulescu.

Din bogata colecție de arme albe și de foc, s-au expus cele mai reprezentative arme folosite de armata română, rusă sau otomană în campania militară sau aflate în posesia Gărzii civile române. Ele constau în revolvere, carabine, puști, săbii, baionete, pistoale și accesorii, cu un larg areal de fabricație: Rusia, Austro-Ungaria, Franța, Belgia, S.U.A., Anglia, Germania ș.a.

Picturile, litografiile și piesele grafice redau personalități ale vremii, orașe-porturi de pe Dunăre implicate în conflict,

imagini ale Capitalei, activități de Crucea Roșie în război, dar și foarte numeroase imagini de pe câmpul de luptă din Balcani. Multe din ele poartă semnătura unor pictori și graficieni consacrați: N. Grigorescu, Sava Henția, Carol Popp de Szathmari, Oscar Obedeanu, Tardeusz Adjekiewicz, E. Stoenescu, D. Pappasoglu.

Sculptura este și ea bine reprezentată în expoziție. Pe lângă unele busturi și statui, sunt expuse pentru prima oară piese unicate: măștile mortuare ale lui M. Kogălniceanu și Carol I, mâinile mortuare ale lui Carol I și principesa Elisabeta, lucrate în bronz sau ipsos.

Costumele de epocă sunt evocatoare: fracul de diplomat ce a aparținut dr. Nicolae Kretzulescu, roba de magistrat a lui C. A. Rosetti, precum și o tunică de sublocotenent din garda civică.

Medalistică vine să întregască cei 130 de ani de la războiul de independență. Numeroase ordine, medalii și plachete marchează unele evenimente petrecute atunci, sau le comemorează pe altele. Dintre ele se detașează ordinele „Steaua României” și „Virtutea Militară”, medaliile dedicate unor personalități precum Carol I, I. C. Brătianu, C. A. Rosetti și Mihail Kogălniceanu sau plachetele specifice evenimentului în sine.

Organizatorii acestei expoziții au căutat, pe cât posibil, să fie cuprinse în expunere obiecte care sugerează cele mai importante evenimente și fapte care au marcat istoria noastră națională din deceniul opt al secolului al XIX-lea.